

TƯ TƯỞNG HỒ CHÍ MINH VỀ GIÁO DỤC

TS. Nguyễn Thị Bích Thủy

Đại học Kinh tế Quốc dân

Là một nhà giáo dục lỗi lạc, Chủ tịch Hồ Chí Minh luôn quan tâm tới việc xây dựng nền giáo dục mới ở Việt Nam sau khi nước nhà giành được độc lập. Đó là nền giáo dục mới từ mục tiêu, nội dung cho tới phương pháp nhằm đào tạo ra những thế hệ con người Việt Nam phát triển toàn diện về đức, trí, thể, mỹ phục vụ cho đất nước. Tư tưởng Hồ Chí Minh về giáo dục hiện nay vẫn còn nguyên giá trị, định hướng cho Đảng và Nhà nước ta trong sự nghiệp giáo dục, đào tạo.

“Một dân tộc dốt là một dân tộc yếu” – Hồ Chí Minh

Chủ tịch Hồ Chí Minh từ rất sớm đã đặc biệt quan tâm tới việc xây dựng một nền giáo dục mới ở Việt Nam sau khi giành được độc lập. Trong Thư gửi học sinh nhân ngày khai trường vào mùa thu năm 1945, Người viết: “*Non sông Việt Nam có trở nên tươi đẹp hay không, dân tộc Việt Nam có bước tới đài vinh quang sánh vai cùng các cường quốc năm châu được hay không, chính là nhờ một phần lớn ở công học tập của các em*”.

Nền giáo dục mới khác hoàn toàn với những nền giáo dục từng có ở Việt Nam trước đây. Người phân tích một cách sâu sắc rằng: nền giáo dục phong kiến ra đời, tồn tại lâu dài ở Việt Nam, nhưng với đối tượng rất hạn hẹp, chỉ nhằm đào tạo tầng lớp người ra làm quan cho xã hội. Nội dung giáo dục phiến diện, chỉ chú trọng tới mông tri thức đạo đức, chính trị - xã hội, mà hoàn toàn bỏ qua tri thức khoa học – kỹ thuật, tri thức về kinh tế. Phương pháp giáo dục nặng về tầm “tâm chương, trích cú” xa rời thực tiễn.

Nền giáo dục thực dân là nền giáo dục lệch lạc, què quặt “*một nền giáo dục đối bại, xảo trá và nguy hiểm hơn cả sự dốt nát*”¹, nó làm cho con người quên lý tưởng, xa rời cuộc đấu tranh của dân tộc, với mục đích chỉ là đào tạo những người như thông ngôn, viên chức nhỏ,... phục vụ cho chính quyền thực dân. Còn lại, thực dân Pháp thực hiện chính sách “ngu dân” nhằm dễ bề cai trị, từ đó dẫn tới hậu quả nặng nề là tuyệt đại đa số dân ta đều mù chữ.

Vì vậy, việc xây dựng nền giáo dục mới hết sức quan trọng, đó là nền giáo dục mới từ mục tiêu cho

đến nội dung, phương pháp giáo dục.

1. Mục tiêu giáo dục:

Mục tiêu trước hết, là làm cho mỗi người “phải biết đọc, biết viết chữ quốc ngữ”, tức là thực hiện việc xóa nạn mù chữ cho nhân dân. Ngay từ những ngày đầu mới thành lập chính quyền cách mạng, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã coi việc xóa mù chữ, tiêu diệt giặc dốt và nâng cao dân trí là nhiệm vụ thứ hai trong sáu nhiệm vụ cấp bách của đất nước lúc bấy giờ. Người nói: “*Dốt nát cũng là kẻ địch...Địch thực dân dựa vào địch dốt nát để thi hành chiến lược ngu dân. Địch dốt nát dựa vào địch thực dân để đưa dân ta vào nơi mù quáng*”.

Từ đó từng bước nâng cao dân trí, bởi việc xây dựng xã hội mới rất cần tới những con người có tri thức ở mọi lĩnh vực: “*Muốn giữ vững nền độc lập, muốn làm cho dân mạnh nước giàu, mọi người Việt Nam phải hiểu biết quyền lợi của mình... phải có kiến thức mới để tham gia vào công cuộc xây dựng nước nhà*”.

Không chỉ dừng lại ở việc nâng cao tri thức, giáo dục còn bồi dưỡng cho con người ta tư tưởng đúng đắn, tình cảm cao đẹp, có phẩm chất tốt, phong cách sống lành mạnh, luôn hướng con người vươn tới chân, thiện, mỹ để hoàn thiện bản thân mình.

Giáo dục còn nhằm hướng tới mục tiêu lâu dài, mang tính chiến lược là đào tạo ra những thế hệ con người Việt Nam mới phát triển toàn diện để “phụng sự tổ quốc, phụng sự nhân dân, làm cho dân giàu, nước mạnh”, “để làm việc, làm người, làm cán bộ”, để kế tục sự nghiệp cách mạng to lớn của Đảng và dân ta, “xây dựng chủ nghĩa xã hội vừa hồng vừa

chuyên”. Giáo dục còn đề cập tạo trí thức cũ, xây dựng đội ngũ trí thức mới ngày càng đông đảo, có trình độ ngày càng cao.

2. Nội dung giáo dục

Để thực hiện tốt mục tiêu giáo dục, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã xây dựng nội dung giáo dục mới mang tính dân tộc, khoa học và đại chúng, làm cho người học hiểu và kế thừa được những truyền thống tốt đẹp của dân tộc ta như lòng yêu nước, đoàn kết chặt chẽ, tương thân tương ái, vừa nắm những tri thức mới của nhân loại.

Nội dung giáo dục đồng thời phải rất toàn diện hướng tới việc phát triển con người về mọi mặt: đức, trí, thể, mỹ.

Trong đó nội dung quan trọng nhất, được Người đặt lên hàng đầu là giáo dục đạo đức cách mạng. Người phân biệt rõ đạo đức cách mạng “là đạo đức mới, đạo đức vĩ đại, nó không phải vì danh vọng của cá nhân, mà vì lợi ích chung của Đảng, của dân tộc, của loài người”. Đạo đức cách mạng có vai trò to lớn, nó là “cái gốc”, là “nền tảng” của người cách mạng. *“Cũng như sông thì có nguồn mới có nước, không có nguồn thì sông cạn. Cây phải có gốc, không có gốc thì cây héo. Người cách mạng phải có đạo đức cách mạng, không có đạo đức cách mạng thì dù tài giỏi đến mấy cũng không lãnh đạo được nhân dân”*. Đạo đức cách mạng là động lực, là sức mạnh nội sinh, giúp cho con người có thể vượt qua mọi khó khăn, gian khổ hoàn thành được nhiệm vụ cách mạng vẻ vang, cống hiến nhiều nhất cho xã hội.

Việc xây dựng đạo đức phải được tiến hành bằng việc giáo dục những phẩm chất, chuẩn mực đạo đức mới, trong đó phẩm chất quan trọng, bao trùm nhất là “Trung với nước, hiếu với dân”. Người cũng đưa ra những nguyên tắc rèn luyện đạo đức mới, theo đó, việc giáo dục đạo đức quan trọng nhất là khơi dậy được ý thức tự giác, tự rèn luyện ở mỗi con người. Tu dưỡng, rèn luyện đạo đức, đó là công việc thường xuyên, liên tục, giống như hàng ngày con người phải “đánh răng, rửa mặt”.

Đức là “gốc” nhưng phải đi liền với “tài”, vì “người có đức mà không có tài thì làm việc gì cũng khó, người có tài mà không có đức sẽ trở thành vô dụng”. Vậy nên một phần không thể thiếu trong nền giáo dục mới là tri thức. Tri thức phải toàn diện bao gồm cả văn hóa, chính trị, kinh tế, khoa học– kỹ thuật... Người căn dặn thanh niên: “các cháu phải cố gắng học tập kỹ thuật, văn hóa, chính trị... Nếu

không học văn hóa, không có trình độ văn hóa thì không học tập được kỹ thuật, không học tập được kỹ thuật, thì không theo kịp nhu cầu về kinh tế nước nhà, nhưng phải chú ý học chính trị, vì nếu chỉ học văn hóa, kỹ thuật mà không có chính trị thì như người nhắm mắt mà đi”.

Học chính trị là phải nắm vững chủ nghĩa Mác- Lênin để có thể giới quan và phương pháp luận đúng. Người ví chủ nghĩa Mác- Lênin như trí khôn của con người, như la bàn định hướng cho con tàu, là ngọn đèn pha soi sáng cho con người trong đêm tối. Tuy nhiên, Người cũng căn dặn, việc nắm vững chủ nghĩa Mác- Lênin không có nghĩa là sao chép giản đơn, máy móc, mà phải sáng tạo, phù hợp với từng đối tượng, từng hoàn cảnh cụ thể. Nắm vững chủ nghĩa Mác- Lênin là phải nắm vững “tinh thần”, “lập trường, quan điểm và phương pháp” để có cách làm tốt nhất. Học chính trị còn phải thấu suốt đường lối, chủ trương của Đảng, chính sách của Nhà nước.

Người học lại phải được trang bị kiến thức về khoa học– kỹ thuật. Bởi nước ta nghèo, nền sản xuất lạc hậu muốn xây dựng một nước Việt Nam tiên tiến, hiện đại, có nền kinh tế phát triển cao, công– nông nghiệp hiện đại, đưa lại đời sống ấm no, hạnh phúc cho nhân dân, thì phải phát triển khoa học– kỹ thuật. Mặt khác, trong một thời đại mà khoa học– kỹ thuật phát triển như vũ bão, nếu chúng ta không chịu học hỏi thì sẽ trở thành lạc hậu, “không thể theo kịp các nước trên hoàn cầu”.

Giáo dục còn đem lại cho con người kiến thức chuyên sâu ở từng lĩnh vực, để mỗi người thành thạo chuyên môn, am hiểu nghiệp vụ, hoàn thành tốt nhất những nhiệm vụ được giao.

“Mỗi một người dân yếu ớt, tức là cả nước yếu ớt, mỗi một người dân mạnh khỏe, tức là cả nước mạnh khỏe”. Sự phát triển toàn diện của con người không thể thiếu phát triển về thể chất. Với tinh thần đó, Người kêu gọi toàn dân thường xuyên tập thể dục, rèn luyện thân thể. Việc luyện tập thể dục, bồi bổ sức khỏe là trách nhiệm và bổn phận của mỗi người, làm cho con người có sức khỏe tốt, dẻo dai, bền bỉ. Không thể có một tinh thần khỏe mạnh trong một cơ thể ốm yếu, rèn luyện thể chất là một nội dung không thể thiếu trong giáo dục, mà bản thân Chủ tịch Hồ Chí Minh luôn là tấm gương sáng.

Tóm lại, nội dung dạy và học theo Người phải toàn diện, khoa học, hợp lý, phù hợp với sự phát triển của đất nước và thế giới, đảm bảo được mục tiêu không chỉ học chữ mà phải học làm người.

3. Phương châm, phương pháp giáo dục

Để có kết quả giáo dục tốt, phương pháp giáo dục rất quan trọng. Trước hết, phải có sự gắn bó mật thiết giữa 3 khâu: gia đình– nhà trường– xã hội. Nếu thiếu một trong ba khâu đó, hoặc có sự phối hợp không chặt chẽ, quan tâm không đúng mức, sẽ không đạt được thành quả. Bởi: “Giáo dục trong nhà trường dù có tốt mấy nhưng thiếu giáo dục trong gia đình và ngoài xã hội thì kết quả cũng không thu được hoàn toàn”.

Nền giáo dục mới nhằm “phụng sự Tổ quốc, phụng sự nhân dân”, nên nhất thiết “học phải đi đôi với hành, lý luận phải gắn liền với thực tiễn”, và “học tập phải đi liền với lao động”. Chỉ trong thực tiễn, trong lao động, lý luận mới được hiểu sâu sắc, thấu đáo nhất, mới được kiểm chứng đúng – sai, cũng chính từ lao động, những vấn đề mới được nảy sinh buộc con người phải suy nghĩ, tìm tòi, khám phá, sáng tạo, không ngừng nâng cao tri thức. Cũng chính sự gắn bó chặt chẽ đó mà tránh được tình trạng “học vẹt”, “nói suông”, khi bắt tay vào công việc thì không làm được gì. Đặc biệt, trong lao động, con người mới được rèn luyện, phát huy hết năng lực của mình.

Học không phải là “nhồi sọ”, mà là tiếp thu kiến thức tốt nhất, nên nhất thiết phải “dạy dần dần từ ít đến nhiều, từ dễ đến khó, từ thấp đến cao, không tham nhiều”. Việc dạy học phải phù hợp với hoàn cảnh của nhân dân, phù hợp với từng đối tượng, nội dung dạy phù hợp từng cấp học: “Đại học thì cần kết hợp lý luận khoa học với thực hành, ra sức học tập lý luận và khoa học tiên tiến của các nước bạn, kết hợp với thực tiễn của nước ta, để thiết thực giúp ích cho công việc xây dựng nước nhà. Trung học thì cần đảm bảo cho học trò những tri thức phổ thông chắc chắn, thiết thực, thích hợp với nhu cầu và tiền đề xây dựng nước nhà, bỏ những phần nào không cần thiết cho đời sống thực tế. Tiểu học thì cần giáo dục các cháu thiếu nhi: yêu Tổ quốc, yêu nhân dân, yêu

lao động, yêu khoa học, trọng của công”.

Học là học thiết thực, hiệu quả, nên cần tránh việc dạy ôm đồm, cái gì cũng dạy, nhưng không có gì hiểu sâu sắc, không có gì “đến đâu đến đấy”, giống như người “cưỡi ngựa xem hoa”.

Trong học tập, Chủ tịch Hồ Chí Minh rất coi trọng việc tự học, Người luôn nhắc nhở học phải đi đôi với tự học. Mỗi người phải tranh thủ mọi lúc, mọi nơi không ngừng học hỏi để có được vốn kiến thức sâu rộng. Tự học giúp con người có sự đào sâu suy nghĩ, nghiên ngẫm, nắm bắt vấn đề thấu đáo, nảy sinh ra những cái mới. Và Chủ tịch Hồ Chí Minh là hình mẫu cao nhất cho việc tự học để chiếm lĩnh đỉnh cao của tri thức nhân loại.

Học không chỉ ở trường lớp, nơi có thầy cô giáo giúp đỡ, mà phải học ở mọi lúc, mọi nơi, học trong công việc, trong lao động, trong chiến đấu. Học ở bạn bè, anh em, đồng chí, và đặc biệt là ở nhân dân. Chủ tịch Hồ Chí Minh luôn nhắc nhở: nhân dân là người tài giỏi nhất, trí tuệ của nhân dân là siêu việt, vấn đề là mình học như thế nào. Vì lẽ đó mà phải gần gũi nhân dân, tin tưởng vào dân, hòa mình vào quần chúng nhân dân.

Và trên hết, đừng bao giờ tự bằng lòng với những kiến thức mà mình đã có. Tri thức của loài người là vô cùng tận, không ngừng phát triển, có thể ví như cả đại dương mênh mông, mà cái con người biết chỉ như một “giọt nước”, nên việc học phải được thực hiện suốt cả cuộc đời. Người căn dặn “việc học không bao giờ cùng, còn sống còn phải học”.

Tư tưởng Hồ Chí Minh về giáo dục cho đến nay vẫn mang đầy tính khoa học, mới mẻ, định hướng cho sự nghiệp giáo dục của toàn Đảng, toàn dân ta đi tới thắng lợi. □

Tài liệu tham khảo:

1. Hồ Chí Minh: Toàn tập, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2000, t.1, tr.399
2. Hồ Chí Minh: Toàn tập, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2000, t.4, tr.399
3. Hồ Chí Minh: Toàn tập, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2000, t.5, tr.252
4. Hồ Chí Minh: Toàn tập, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2002, t.5, tr.252 – 253